

УДК 37.013.73

ORCID 0000-0001-7986-161X

БІОГРАФІЯ ЯК КАПСУЛА ЧАСУ: НОТАТКИ З X КОНФЕРЕНЦІЇ ФІЛОСОФІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ КРАЇН

Л.В. Литвинюк, кандидат пед. наук, доцент кафедри філософії і економіки освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського

Стаття присвячена інтерпретації конструктивних ідей, що були представлені на X Конференції філософів слов'янських країн «Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє» (м. Івонич, Польща, 2017), організованій Асоціацією філософів слов'янських країн, редакцією журналу філософів слов'янських країн «ΣΟΦΙΑ» та Інститутом філософії Жешувського університету. Доводиться їх значущість для розвитку української філософії освіти, зокрема, для розроблення методології та методики біографічного навчання та його імплементації в освітній процес як практичної моделі формування відношення людини до історії та майбутнього. Біографічне навчання розглядається як процес вироблення моделі практичного відношення людини до історії та майбутнього, спрямованого на вирішення проблем вибору життєвих сценаріїв та критичного аналізу минулого з метою подолання особистістю світоглядних деформацій внаслідок футурофобії, втрати сенсу життя та суспільних і планетарних криз.

У доповідях на Конференції філософів слов'янських країн акцентовано на ролі філософії як інспірації науки та визнано значущість філософії як потужного імпульсу для пошуку шляхів досягнення суспільного прогресу й особистісного успіху; окреслено коло найбільш гострих проблем як системної кризи сучасної людини та її культури – антропологічної, духовної, світоглядної, футурофобії та втечі від критичного аналізу минулого, втрати сенсу життя та орієнтирів вибору життєвих сценаріїв. Вирішенню перелічених криз сприяє конструктивне включення біографічного методу навчання у систему педагогічних стратегій при викладанні багатьох навчальних дисциплін як у загальній середній освіті, так і в педагогічній освіті.

Методи та засади здійснення біографічного навчання розкрито через поняття біографії як капсули часу, що свідомо чи підсвідомо продукується кожним індивідом. Встановлено, що формування людини, «відкритої у минуле й майбутнє», забезпечується використанням при біографічному навчанні методу альтернативної історії, виробленням у суб'єктів освіти здатності до поліваріативності сприйняття минулого та оволодіння методом технологій «рішучих змін», тобто застосування і вибір таких життєвих сценаріїв, які мають потенціал актуального здійснення у найближчому майбутньому і у сьогоденні, що сприятиме впевненості особистості у собі та в її біографічному розвитку.

Ключові слова: біографія, біографічний метод навчання, історія, капсула часу, криза сучасності, минуле, майбутнє, смисл життя.

Мета цієї статті – огляд змісту X Конференції філософів слов'янських країн «Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє» (Польща, м. Івонич, 2017), сфокусований на виявленні конструктивних ідей для

розроблення методології біографічного методу навчання в українській філософії освіти, конструювання та втілення у процесі біографічного навчання особистісних біографічних проектів.

Історія конференцій філософів слов'янських країн

Перш ніж розпочати огляд X Конференції, скажемо кілька слів про історію циклу конференцій філософів слов'янських країн. Починаючи з 1999 року, з періодичністю в 2–3 роки, у Польщі проводяться конференції філософів слов'янських країн. Їх постійними організаторами є Інститут філософії Жешувського університету та редакція журналу філософів слов'янських країн «ΣΟΦΙΑ».

Перша з конференцій філософів слов'янських країн *«Європейські моделі толерантності»* відбулась у м. Жешуві 1999 року під патронатом тодішнього президента Польщі Олександра Квасневського. Її організаторами виступили Інститут філософії вищої педагогічної школи у м. Жешуві, філософсько-соціологічний факультет університету імені Марії Складовської-Кюрі у м. Любліні (Польща) у співпраці із Києво-Могилянською Академією (Україна) та її кафедрою ЮНЕСКО з прав людини, миру, демократії, толерантності та взаєморозуміння між народами [1; 2]. Наступні конференції були присвячені низці важливих тем: *«Філософія слов'янських країн і процеси глобалізації, культурної та політичної інтеграції Європи»* (2000), *«Буття і можливість його концептуалізації»* (2001), *«Буття і необхідність. Статус і функції цінностей»* (2003), *«Філософія в культурі слов'янських народів»* (2005), *«Теоретичне пізнання та істина»* (2007), *«Людина та її концепція»* (2010), *«Політика – цінності – інтереси»* (2012), *«Філософія і сучасність»* (2014).

Матеріали конференцій опубліковані в окремих збірниках [3–10], журналі «ΣΟΦΙΑ» [11–16]. Про деякі з цих конференцій є інформаційні повідомлення в наукових часописах [2; 17–29] та відгуки учасників на Інтернет-сайтах [30; 31]. Звичайно, ці конференції могли б привернути більше уваги українських філософів. Хоча, як зазначив в одному зі своїх

інтерв'ю ініціатор і засновник конференцій філософів слов'янських країн *Анджей Захаріаш* (*prof. Dr hab. Andrzej I. Zachariasz, Polska*), виникають проблеми в їх організації. Він із розумінням говорив, що не всім учасникам вдається дістатися та бути безпосередньо присутніми на конференціях [32]. Проте сподіваємось, що це тимчасові труднощі, які не стануть на заваді розвитку філософської думки, і конференції філософів слов'янських країн і надалі залишатимуться вагомим імпульсом для пошуку шляхів досягнення суспільного прогресу й особистісного успіху.

Формат проведення конференцій філософів слов'янських країн обрано «демократичний плюралінгвістичний»: усі учасники говорять тими мовами, які є зручними для їхнього спілкування. І публікації матеріалів конференцій здійснюються слов'янськими мовами, вільно обраними учасниками для їхніх доповідей.

Асоціація філософів слов'янських країн

На I Конференції філософів слов'янських країн під час дискусії «Слов'янські народи на порозі третього тисячоліття: разом чи окремо» було прийнято рішення про створення Асоціації філософів слов'янських країн. Учасниками із Білорусі, Польщі, Росії, Словачії, України та Чехії було підтримано ініціативу українських науковців М. Верникова, доктора філософських наук, професора філософського факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, та Р. Мирського, доктора філософських наук, професора Національного університету «Львівська політехніка», щодо організації Руху філософів слов'янських країн [33]. Поступово відбулась активізація філософських досліджень і проведення міжнародних конференцій у слов'янських країнах. Асоціацію ж філософів слов'янських країн у Національному судовому реєстрі Польщі було офіційно зареєстровано 15 листопада 2011 року [34].

Діяльність Асоціації філософів слов'янських країн, як зазначається в її Статуті, передбачає: 1) сприяння розвитку та високому рівню філософії у слов'янських країнах; 2) популяризацію думки філософів слов'янських країн;

3) поширення філософських творів філософів слов'янських країн, зокрема оригінальних філософських концепцій теоретичного та історичного характеру; 4) організацію співробітництва і взаємних контактів між філософами зі слов'янських країн Європейського Союзу та держав, що до нього не входять; 4) сприяння пацифізму та толерантності, взаєморозумінню між представниками різних філософських поглядів, а також різних ідеологій і релігійних вірувань; 5) заохочення та захист свободи і прав людини, громадянських свобод, а також підтримка розвитку демократії, здійснення діяльності на користь європейської інтеграції і розвитку контактів, співпраці між товариствами слов'янських країн; 6) заходи, спрямовані на розвиток екологічної свідомості та охорони природи [34].

Президентом Асоціації від самого початку її створення є **Анджей Захаріаш** (*prof. Dr hab. Andrzej I. Zachariasz, Polska*) – польський філософ, автор оригінальної філософської системи, яку названо анателізмом (релятивізмом), що охоплює онтологію, теорію пізнання, філософію культури, філософію людини і метафілософію [35].

Віце-президент Асоціації – **Марія Шишковська** (*prof. dr hab. Maria Szyszkowska, Polska – Uniwersytet Warszawski*), секретар – **Катажина Цвинар** (*dr Katarzyna M. Cwynar, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*). Окрім названих вище осіб, до головної ради Асоціації входять: **Марек Босак** (*dr Marek Bosak, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*) і **Влодзімеж Зієба** (*dr Włodzimierz Zięba, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*). До вищих органів управління Асоціації філософів слов'янських країн належить Головна ревізійна комісія, яку очолює **Анна Крюненка-Піотрак** (*dr Anna K. Kryniecka-Piotrak*), її заступником є **Рішард Вуйтович** (*dr Ryszard Wójtowicz, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*), секретарем комісії – **Ізабела Пастернак** (*mgr Izabela Pasternak*). До складу ревізійної комісії Асоціації філософів слов'янських країн входять **Яцек Бречко** (*Dr hab. Jacek Breczko, Polska – Uniwersytet Medyczny w Białymstoku*) та **Петро Кислан** (*Mgr. PhD. Peter Kyslan, Slovensko – Prešovska univerzita, Prešov*). Термін повноважень нинішнього складу вищих органів

управління Асоціації – 2016–2021 рр. [34].

Констеляція: «історія – людина – майбутнє»

Отже, Конференція 2017 року вже десята у циклі конференцій філософів слов'янських країн, метою яких є взаємне представлення філософських позицій і надбань філософії слов'янських народів в осмисленні актуальних проблем сьогодення.

Учасники X Конференції філософів слов'янських країн прагнули спільними зусиллями виробити сучасне розуміння взаємозалежностей «людина у відношенні до історії» та «людина щодо майбутнього», які можна назвати «філософськими констеляціями», оскільки тріада понять «історія – людина – майбутнє» як матриця задає нескінченну множину асоціацій, ідей, образів, ефектів, емоцій та їх комбінацій і взаємозв'язків.

Конференція проходила в атмосфері загальної зацікавленості темою обговорення та приязного слов'янського спілкування. Душевна атмосфера конференції та її творчий ужинок стали можливими завдяки тривалій підготовчій роботі. За шість місяців до подання анотацій і заявок на сайті конференції було оприлюднено оголошення про її проведення із запропонованими питаннями для обговорення:

- історія як предмет наукового пізнання і філософської рефлексії;
- людина і питання про сенс буття в існуванні;
- історія як процес становлення (еволюції) або створення (креації) людського світу;
- історія як прогрес, регрес або кругообіг?
- сучасність у відношенні до минулого і майбутнього;
- майбутнє як проекція: уявлення, утопії, програми, плани;
- візіонерська або експертна модель сприйняття майбутнього?

Вчасно було ознайомлено із форматом проведення конференції та вимогами до її учасників. За кілька днів до початку конференції на сайті було розміщено електронний варіант тез учасників [36].

Статті учасників, які пройдуть рецензування та будуть прийняті

оргкомітетом до друку, оприлюднять у журналі філософів слов'янських країн «ΣΟΦΙΑ» або у збірнику «Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє».

Учасники конференції, представники філософів слов'янських країн, розмірковуючи над проблемним полем – людина, історія, майбутнє, – **укладали своєрідну філософію «капсули часу» для сучасної людини.**

Рідко яка голосна подія недалекого минулого відбувалася без закладання капсул часу, тобто листів до нащадків, запакованих у якісь герметичні контейнери. Таку традицію можна розцінювати не лише як феномен реалізації потреби людини в ідентифікації її відношення до історії та майбутнього, а й як потребу повідомити або просигналізувати всесвітній історії про свою наявність чи загубленість у ній. Сучасна капсула подібна до послань у пляшках – древнього способу відправки повідомлень за допомогою стихії морських течій, їхня відмінність лише в тому, що капсула часу відправляється у стихію часу. За однією з легенд, винахідником пересилань послань у пляшках був грецький філософ Теофраст, який для відстежування течій води близько 310 року до н. е. кидав в океан за Гібралтаром закорковані посудини із записками. Із того часу в історії описано безліч випадків використання пляшкової пошти та закладення капсул часу, а сам цей феномен відправлення послань у просторі і в часі став предметом дослідження культурології.

Капсули часу, герметичні контейнери з посланнями в майбутнє, закладають у фундаменти будівель, пам'ятників, у церковні куполи, закопують на дні океану і відправляють у космос. Вони різні за формою та об'ємом, створюються індивідуально чи групами осіб, адресуються майбутнім поколінням людей і представникам позаземних цивілізацій. До листів нащадкам додаються побутові речі, твори мистецтва та здобутки науки, наприклад, записи структури ДНК відомих людей і звуків людського мовлення, шуму вітру й дощу тощо. Періоди зберігання від закладання до відкриття капсул визначаються досить вільно: капсули для 1–2 поколінь

нащадків і конструкції тривалого зберігання, наприклад, так звана «Крипта цивілізації», створена 1940 року президентом Оглторпського університету в США Торнуеллом Джейкобсом, має бути відкрита аж у 8113 році. На базі цього університету діє Міжнародне товариство капсул часу (International Time Capsule Society), що збирає інформацію про наявні послання в майбутнє. У світі налічують близько п'яти тисяч відомих і ще невідкритих таких конструкцій [37].

Термін «капсула часу» (англ. time capsule) використовується з 1937 року, а сама традиція закладання капсул має 5000-річну історію та бере свій початок ще із царства шумерів, у якому у фундаментах стародавніх храмів як «листи у майбутнє» відправлялися таблички з обпаленої глини з повідомленнями майбутнім правителям [38]. Практика закладання капсул часу й нині поширена у багатьох країнах світу, особливо у державах колишнього СРСР та США – країн, які свого часу були лідерами у цій справі, намагаючись таким чином показати власну гордість за створене.

Якщо послання у пляшці прагматично виправдовується здебільшого потребою дослідження течій і необхідністю повідомлення про катастрофи, то пояснити філософію капсул часу не так легко. Закладаючи капсули часу, люди навряд чи сподіваються, що їхні настанови у листах допоможуть нащадкам приймати більш виважені рішення, цінувати здобутки та примножувати добрі справи своїх предків, а предмети, характерні для часу закладання капсул, стануть вагомими артефактами колективної та особистої історії. Ймовірно, це очевидний марнославний, демонстративний спосіб реалізації потреби людини в ідентифікації її відношення до історії та майбутнього, представлення чи репрезентації її уявлень про майбутнє. Важко встановити, наскільки люди вірять у важливу роль в історії капсул часу, проте, безсумнівно, останні, при їх відкриванні допомагають певною мірою замислитися над тим, чого вдалося їм досягти, яка відповідь надана на очікування наших попередників, які їх мали, бо не всі наші «попередники», як і наші сучасники, жили (живуть) із зафіксованими осмисленими власним

відношенням до історії, уявленням про майбутнє, потребами самоідентифікації та позиціонування себе стосовно історії.

Та попри всі сумніви щодо доцільності капсул часу і скепсис їх відкривачів, потрібно визнати, що капсула часу є чудовою матеріальною пакувальною та інтегруючою метафорою (ілюстрацією) широкого діапазону концептуальних конотацій і доктринальних інтерпретацій проблеми *«Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє»*, аналізу якої і була присвячена X Конференція філософів слов'янських країн (м. Івонич, 2017).

Укладанню філософії «капсули часу» для сучасної людини сприяло як місце, так і формат проведення конференції. Захід відбувався у палаці знаного роду графів Залуських (польською – *Zaluskich*), що був збудований у 1883 році в м. Івонич (нині тут працює Міжнародний центр екологічної освіти Жешувського університету). Рід Залуських зробив значний внесок у розвиток м. Івонича, заснування курорту Івонич-Здруй. Проте найбільше уславилися брати Юзеф Анджей і Анджей Станіслав Залуські тим, що заснували 1747 року на основі власної книжкової колекції першу у Польщі та одну з перших у Європі громадську наукову бібліотеку (національну бібліотеку з 1780 року). Бібліотека Залуських не поступалася трьом найбільшим бібліотекам Європи того часу: бібліотеці Британського музею в Лондоні, королівським бібліотекам у Парижі та Мюнхені.

Завдяки атмосфері місця проведення конференції, історії роду графів Залуських, Асоціації філософів слов'янських країн учасники конференції мали можливість відчувати себе ніби в лабораторії по виготовленню капсули часу від сучасних філософів теперешнім розбурханим суспільством слов'янського світу у світовому контексті. І переважно філософи розпочинали свої доповіді з укладання «послань у пляшці» про біди, катастрофи та кризи сучасності.

Філософські «послання у пляшці» про кризи сучасності

X Конференція філософів слов'янських країн *«Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє»*, як і «послання у пляшці», що повідомляли

про катастрофи і трощі, зосереджувалася навколо теми криз сучасності.

Конференція певною мірою підбивала підсумок попереднім дискусіям минулих конференцій і в різноманітні аспекти розкривалася в доповідях представників філософської думки Польщі (37 учасників), Білорусі (2 учасники), Росії (12 учасників), Словаччини (11 учасників), України (2 учасники) та Чеської Республіки (1 учасник).

Із двадцятьох функціонуючих тепер слов'янських мов на конференції були представники шістьох. І хоча слов'янська єдність, амбівалентно популярна тема, визнається як периферія політичної думки, на якій продовжують зростати міфи про цю єдність [39–51], проте кожна зі слов'янських націй, мабуть, вдивляється в інші слов'янські нації і народи, прагне оцінювати себе і власний поступ в Європі та світі порівняно з ними.

Саме історія є підґрунтям для визначення проблем сучасності, розуміння нинішніх політичних стратегій і прогнозування майбутнього як окремої країни, так і частини чи й усього світу. Тому на конференції йшлося про Росію, її стосунки зі слов'янським світом і з Україною.

Учасники конференції дійшли згоди в тому, що для подолання низки криз сьогодення необхідне критичне ставлення наших сучасників як до історії загалом, так і до індивідуальних історій, які вона приховує або розкриває. Водночас формування людиною самої себе, реалізація нею власного оптимістичного сценарію майбутнього залежать від глибини пізнання нею особистих можливостей, смислу життя, розуміння та цінування унікальної швидкоплинності та швидкоплинної унікальності свого буття. Образ майбутнього, уявлення людини про майбутнє є найбільш динамічними орієнтирами її соціально-політичного і духовного життя, які залежать від усунення або поглиблення низки криз сьогодення.

Повторимо, думка ораторів X Конференції філософів слов'янських країн «Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє» відштовхувалася і оберталася навколо криз сучасності. Подамо коротко сформульовані доповідачами ідеї, які, на наш погляд, є конструктивними для

освоєння та розвитку українською філософією освіти.

Так, **Яцек Бречко** (*Dr hab. Jacek Breczko, Polska – Uniwersytet Medyczny w Białymstoku*) заявив, що граничними кризами людства є криза суб'єкта та духовна криза. Перша виражається в дисбалансі між установками «брати» і «давати» – людина здебільшого намагається «брати», ніж «давати». Друга, духовна криза, на його погляд, виявляється у відсутності в соціумі потреби у роботі справжніх інтелектуалів, ринок праці пропонує для них зовсім небагато посад. Така духовна криза лише поглиблюється внаслідок розвитку розробок зі штучного інтелекту, виникає загроза витіснення інтелігенції взагалі на периферію суспільного життя та появи штучної псевдоінтелігенції.

Проф. Тетяна Казарова (*Росія – Орловський державний університет, Орел*) аналізує кризу культури, яка полягає в бездуховності та відсутності єдиної системи цінностей глобальної цивілізації. Ситуація ускладнюється і тим, що паралельно до кризи культури відбувається й антропологічна криза: сучасна людина все більше формується в техносфері у зв'язку із використанням комп'ютерних технологій, внаслідок чого вона «губиться в біосфері» – втрачає відчуття простору, вміння чітко розмежовувати живе і неживе. Зрештою, людина втрачає людяність і невільно або спрямовано сприймає свою кризову деформованість як норму, відповідно до якої і облаштовує свій повсякденний світ.

Анджей Захаріаш (*prof. Dr hab. Andrzej l. Zachariasz, Polska*) у доповіді «Філософія та проблема культурних змін і прогресу цивілізації» («Filozofia a problem zmian kulturowych i postępu cywilizacyjnego») наголосив на швидкозмінності сьогоdnішнього світу, в якому людина відчувається розгубленою та втрачає сенс власного буття. Філософія має допомогти особистості «знайти себе» в ньому на основі критичного аналізу історії і сьогоdnення та формування позитивної візії майбутнього, що має ґрунтуватися на фактах або на інтелектуальних умовиводах.

Критичне ставлення окремих сучасних росіян до продуктів історії відзначила **доц. Тат'яна Шоломова** (*Росія – Російський державний*

педагогічний університет ім. О. І. Герцена, Санкт-Петербург, доповідь «Сучасність як футуристична утопія»). Воно виявляється, зокрема, у появі злих пародій-відповідей на «листи в майбутнє», що були написані в радянський період. Ці пародії-відповіді обумовлені сьогоднішньою оцінкою радянського життя. Нащадків, сучасних читачів, дратує псевдопафос цих послань, переважно нещирі описи життя та успішності авторів, приховування проблем, які тепер докучають сучасникам, але які вже зароджувалися у час закладання капсул.

Марія Шишковська (*prof. dr hab. Maria Szyszkowska, Polska – Uniwersytet Warszawski*) заявила, що критичне мислення має стати й основою пізнання притаманних людині здібностей для формування нею самої себе, та дослідила значущість у цьому процесі інших осіб.

Пізнання людської природи в аспекті розуміння поведінки індивіда у майбутньому, на думку словацького філософа **Франтішика Міхіни** (*prof. PhDr. František Mihina, CSc., Slovensko – Prešovská univerzita, Prešov*), має стати предметом дослідження як філософії, так і біології, біоінженерії. Філософії слід і надалі залишатися для науки «інспірацією», тобто натхненням, свіжим повітрям, зовнішнім стимулом.

У доповіді «Формулювання та переформулювання смислу життя» («Formulácie a reformulácie zmyslu života») інший словацький філософ **prof. PhDr. Ján Šlosiar, CSc.** (*Slovensko – Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica*) пропонує довести, що людину у світі орієнтує смисл її життя, а тому смисл людського життя у повсякденні має конкретні прояви і форми та обумовлюється водночас власним і загальним відчуттям світу. Світ повинен стати нашим світом, щоб отримати своє місце у світі, необхідно визначити смисл власного життя.

Цю ідею про смисл життя продовжив російський філософ **проф. Сергій Астанов** (*Росія – Південний федеральний університет, Ростов-на-Дону*). У його доповіді «Абсолютне буття та смисл людського існування» («Абсолютное бытие как цель и смысл человеческого существования») смисл

життя тлумачиться як мобілізуюча активність людини, її впевненість у майбутньому та окреслюється головний фактор реалізації життєвого сценарію людини – здійснення своєї самостійності. Доповідач застерігає, що обраний суб'єктом гедоністичний характер чи стиль цілепокладання може призвести до втрати ним смислу життя. Адже гедоністичні сценарії життя не надають людині можливості повної реалізації своєї самостійності, оскільки незмінними супутниками життя є мінорні, драматичні або навіть трагедійні обставини, що породжують широкий спектр почуттів страждання, вже не кажучи про невпинний процес переходу суцього в належне, майбутнього чи теперішнього у минуле, що насправді, в іншій термінології називається процесом старіння.

Продовження дискусії щодо проблем, визначених у доповідях на пленарних засіданнях конференції, відбувалося також під час роботи секцій: **«Історія і прогрес»** («*Dzieje a postęp*»), модератори – *Марек Босак* (*dr Marek Bosak, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*) і *Катажина Цвинар* (*dr Katarzyna M. Swynar, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*); **«Динаміка історії»** («*Dynamika dziejów*»), модератори – *Лідія Годек* (*dr Lidia Godek, Polska – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań*) і *Ришард Вуйтович* (*dr Ryszard Wójtowicz, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*); **«Метод, людина та суспільство»** («*Metoda, człowiek i społeczeństwo*»), модератори – *Артур Мордко* (*prof. UR dr hab. Artur Mordka, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*) і *Павел Бальсерак* (*dr Pawel Balcerak, Polska – Uniwersytet Rzeszowski*).

Якщо спробувати зінтегрувати все мовлене поважними доповідачами-філософами щодо досліджуваної філософської констеляції «історія – людина – майбутнє», то можна побачити, що ця констеляція, зрештою, синтезується у категорії біографії особистості, яку (біографію) можна розуміти і як наратив, і як тезаурус. Кожна біографія безперечно породжується людиною та її обставинами, а після її смерті пам'яттю суспільства чи її забуванням, і водночас супроводжується закорковуванням біографічних наративів і тезаурусів у «капсулах часу», які невідомо чи спеціально продукує кожний

носій життєпису. Цю власну біографічну «капсулу часу» одні намагаються урочисто оформити та поширити в автобіографіях і мемуарах, інших еґо-документах, інші стараються приховати як факти, так і смисли свого життя, немов відправляючи у безмежний час своє «послання у пляшці» в надії, що воно ніколи не буде знайдене та прочитане. Спробуємо розкрити поняття біографії як капсули часу, що надасть нам можливість повніше осягнути як складові констеляції «історія – людина – майбутнє», так і знайти методи та засади здійснення біографічного навчання.

Біографія як капсула часу

Спробуємо розкрити метафору капсулювання відношення до історії і майбутнього. Можна сказати, що фактично і невільно кожна людина так чи інакше укладає протягом свого життя власну «капсулу часу», якою є її біографія як багатогранний феномен репрезентації соціального життя індивіда, що все більше цікавить сучасне наукове пізнання. Індивідуальна історія людини, незалежно від того, як вона насправді ставилася до історії і майбутнього, її біографія у багатоманітності її репрезентацій свідчить про ці ставлення та відношення. Фактично зафіксована, укладена біографія є посланням у майбутнє, бо допитливі нащадки починають як слідчі вкопуватися не лише в тексти, що zostалися після суб'єкта біографії, а й копирсатися у його речах, рештках тіла та скелету. Слідчі-історики, біографи прагнуть віднайти розв'язки таємниць минулого про справжніх убивць, істинний перебіг подій, встановити те, що намагалися приховати, зробити його явним. І тут кожна біографія є як відображенням на особистості певного історичного періоду, так і впливом особистості на її час. Тому, подібно до того, як капсули часу декодуються та оцінюються відкривачами, так і кожна біографія, по суті, є посланням у майбутнє, яке має бути верифікованим, зрозумілим і поясненим.

На важливість цих операцій звертає нашу увагу німецький соціолог У. Бек у книзі «Суспільство ризику: на шляху до другого модерну», зазначаючи, що «поводження зі страхом і невпевненістю стає в

біографічному і політичному плані ключовою цивілізаційною кваліфікацією, а вироблення відповідних здібностей – істотним завданням педагогічних установ» [52, с. 58]. Вироблення ключової цивілізаційної кваліфікації, відповідних здібностей до неї, передбачає розгляд процесу конструювання своєї біографії як історії зіткнень із різноманітними бар'єрами та загрозами, що викликають в особистості страх і невпевненість.

Для вироблення такої ключової цивілізаційної кваліфікації критичне значення має біографічний метод навчання, що передбачає оволодіння суб'єктами освіти уміннями проведення біографічних досліджень. Евристичний потенціал біографічних досліджень на конференції продемонструвала **проф. В. Діанова** (Росія – Санкт-Петербурзький університет) у доповіді «Концепції циклічного вимірювання соціокультурного та економічного розвитку російських авторів першої половини ХХ століття як пізнавальна стратегія ХХІ століття». Дослідниця, простеживши спорідненість наукових поглядів та окремих етапів біографій видатних соціологів П. Сорокіна та М. Кондратьєва, встановлює, що подібність їхніх точок зору і концепцій пов'язана з біографічними факторами, зокрема, вони мали спільних учителів, котрі й обумовили формування подібності їх наукових світоглядів.

Звичайно, евристичний потенціал біографічних досліджень подібними спостереженнями не вичерпується. Авторкою цієї статті у доповіді «Людина у відношенні до історії та уявлення про майбутнє: контекст біографічного навчання», виголошеній на Х Конференції філософів слов'янських країн, евристичний потенціал біографічних досліджень розкривається на прикладі імплементації в освітній процес закладів загальної середньої і педагогічної освіти практичної моделі установлення (формування) відношення людини до історії та майбутнього – біографічного методу навчання.

Розроблення методології та методики біографічного навчання в сучасній освіті необхідне для формування особистості людини, відкритої у минуле та майбутнє, для цього важливим є використання принципу

контрфактичності, зокрема, методу альтернативної історії, що дозволяє змоделювати різні сценарії минулого, теперішнього та спрогнозувати майбутнє. Реформа української освіти, як би її не розуміли, спрямована на формування в учнів і педагогів критичної оцінки минулого та вироблення практичного оптимістичного уявлення про майбутнє, що вимагає здатності протидіяти футурофобії, невизначеності власної проєкції людини на майбутнє, та оволодіння методом «рішучих змін», тобто інтенсивного використання тих способів діяльності, які людині реально здійснити вже сьогодні і досягти таким чином змін свого статусу та трансформації особистісної самоідентифікації. Як слушно зауважує В. Довбня, «сучасна філософія освіти орієнтує на становлення нової ідентичності людини – людини-аутопоезису, людини, що сама творить себе» [53, с. 183]. Тому сутність біографічного навчання є позиціонування суб'єкта освіти у ролі людини-розробника та втілювача власного біографічного проєкту, виготовлення і відправлення унікальної «капсули часу» про себе. Повертаючись до теми смислу життя як мобілізуючої активності людини, її впевненості у майбутньому, біографічне навчання може постати як процес виготовлення власної «капсули часу», яку учень чи студент відправлятиме у майбутнє.

Висновки та подяки

Отже, наукові рефлексії учасників X Конференції філософів слов'янських країн, що були зосереджені на філософському осмисленні здобутків, прорахунків і проблем минулого та сьогодення, пошуках дороговказів і стимулів нинішнім і прийдешнім поколінням для виходу із кризових ситуацій, та на розумінні і віднаходженні свого місця у цьому світі, сенсу власного життя, призводять до проблематики конструювання та укладання людиною власної біографії як своєрідного послання у майбутнє.

Тому подальше опрацювання філософією освіти висвітлених на конференції ідей є значущим для **розроблення методологічного підґрунтя біографічного методу** навчання, необхідного для його імплементації в

освітній процес вітчизняних закладів загальної середньої, вищої та післядипломної освіти.

Людина є динамічним синтезом її ставлення до історії та її уявлень про майбутнє. Від змісту цього синтезу залежать актуальна діяльність особи, її цінності, стратегії і тактики життєтворчості. Як зазначає дослідниця А. Лашевська, для того, щоб оцінити майбутнє, необхідно враховувати його складні та багатопланові взаємодії із минулим та теперішнім. Теперішнє є точкою перетину цих двох ліній – «спрямованої назад до основ, і вперед, до реалізації», точкою «неперервного встановлення їхнього зв'язку». Майбутнє «вимагає від кожного суб'єкта (чи то нація, чи соціальна страта, колектив або окрема людина) справжнього вироблення власного, своєрідного та свідомого, майбутнього» [54, с. 109].

Принципи пізнання природи синтезування ставлення до минулого та уявлення про майбутнє є надзвичайно важливими для розвитку суспільства. Ці принципи відкриватимуться у процесі біографічного навчання, яке прогнозуватиме майбутнє суспільства й окремої людини, конструюватиме та втілюватиме життєві проекти подолання суперечностей і складнощів сьогодення, здобуваючи життєві орієнтири адаптації до складних суспільних відношень та уроки із біографічних спогадів, із теперішнього, що так швидко переходить у минуле.

Тож висловлюємо вдячність Інституту філософії Жешувського університету, Асоціації філософів слов'янських країн, перш за все Анджею Захаріашу та Катажині Цвинар, за організацію конференцій філософів слов'янських країн, X Конференції зокрема, що, на нашу думку, сприяють розширенню горизонтів розвитку української філософії освіти.

Список використаних джерел

1. K filozofom slovanských krajín // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich.– № 2. – 2002. – S. 12–13.
2. Дианова В. М. Конференции философов славянских стран / В. М. Дианова, К. М. Цвынар // Философское образование: Вестник Ассоциации философских факультетов и отделений. – № 1(6). – 2015. – С. 177–185.

3. Filozofia w kulturach krajów słowiańskich / A. L. Zachariasz, Z. Stachowski (red.). Rzeszów, 2007. ss. 476.
4. Człowiek i jego pojęcie / A. L. Zachariasz (red.). Rzeszów, 2011. ss. 426.
5. Europejskie modele tolerancji / A. L. Zachariasz, S. Symotiuik (red.). Rzeszów, 2001. ss. 352.
6. Narody słowiańskie wobec globalizacji / A. L. Zachariasz (red.). Rzeszów, 2003. ss. 312.
7. Byt i jego pojęcie // A. L. Zachariasz (red.). Rzeszów, 2003. ss. 472.
8. Byt i powinność czyli status i funkcje wartości / A. L. Zachariasz (red.). Rzeszów, 2005. ss. 428.
9. Poznanie a prawda / A. L. Zachariasz (red.). Rzeszów, 2009. ss. 440.
10. Wartości i idee a polityka / K. M. Cwynar (red.). Rzeszów, 2016, ss. 260.
11. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2004. № 4.
12. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2006. № 6.
13. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2007. № 7.
14. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2011. № 11.
15. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2014. № 14.
16. ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2015. № 15.
17. Zachariasz A. L. Filozofia w krajach słowiańskich a procesy globalizacji, kulturowej i integracji politycznej Europy // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2002. № 2. S. 298–300.
18. Cwynar K.M. III Międzynarodowa Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Byt i możliwość jego ujęcia pojęciowego (23–25.11.2001) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2003. № 4. S. 341–346.
19. Cwynar K. M. IV Międzynarodowa Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Byt i powinność. Status i funkcje wartości (29.V. – 1.VI.2003 r.) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2004. № 4. S. 359–366.
20. Zięba W. Filozofowie Krajów Słowiańskich przy okrągłym stole (30.V.2003 r.) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2004. № 4. S. 366–368.
21. Zięba W. Debata: Filozofia słowiańska wobec procesów integracji europejskiej; globalizacja a kwestie tożsamości narodowej // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2002. № 2. S. 300–302.
22. Cwynar K. M. V Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Filozofia w kulturach narodów słowiańskich (2–5.VI.2005 r.) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2005. № 5. S. 364–372.
23. Wojtunik A. VI Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Poznanie teoretyczne a prawda (31.V – 3.VI.2007 r.) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2007. № 7. S. 382–390.
24. Cwynar K. M. VII Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Człowiek i jego pojęcie (16–19.VI.2010 r.) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2011. № 11. S. 345–358.
25. Cwynar K. M. VIII Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Polityka a wartości i interesy (21–24.VI.2012) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2013. № 13. S. 377–379.
26. Cwynar K. M. IX Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich: Filozofia a współczesność (22–24.IX.2014) // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2015. № 15. S. 417–428.
27. Cynarski W. J. Refleksje po Drugiej Międzynarodowej Konferencji Filozofów Krajów Słowiańskich. Rzeszów-Boguchwała, 8–10.12.2000 // IDO Ruch dla Kultury. 2000. T.1. S. 255–259.
28. Rarot H. IV Międzynarodowa Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich pod nazwą: "Byt i powinność. Status i funkcje wartości" 2004 – Ruch Filozoficzny. 2004. T. 61. nr 1. S. 31–34.
29. Zouhar J. IX konference filozofů slovanských zemí, 22.–24. září 2014, Polsko, Nalęczów // Studia philosophica. 2014, vol. 61, iss. 2, pp. 94–95.

30. Nataliya Chapliy Конференция о конце философии // Happiness Lab 06/10/2014 // <https://shodashi.wordpress.com/2014/10/06/конференция-о-конце-философии/>
31. Małecka A. Komu potrzebna dziś filozofia? Konferencje Filozofów Krajów Słowiańskich 06.10.2014 <http://portalspolski.pl/polska/komu-potrzebna-dzis-filozofia-konferencje-filozofow-krajow-slowianskich-20393.text.htm>
32. Марчинський А. 7 Конференція філософів слов'янських країн / Антон Марчинський 21.12.2009 // <http://www2.polskieradio.pl/eo/dokument.aspx?iid=122343>
33. K filozofom slovanských krajín // ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich. 2002. № 2. S. 12–13.
34. Stowarzyszenie Filozofów Krajów Słowiańskich // http://www.sfks.org.pl/index_ostowarzyszeniu.htm
35. Prof. dr hab. Andrzej L. Zachariasz // <https://alzachariasz.wordpress.com/contact>
36. X Konferencja Filozofów Krajów Słowiańskich Człowiek wobec dziejów a wizje przyszłości (Iwonicz, 27–30.VI.2017). Tezy, 2017. – 73 s. // http://www.filozofiakrajowslowianskich.republika.pl/TEZY_XKFKS_2017.pdf
37. Звягин К. Зачем человечеству нужны «капсулы времени»? Голос Сталина, компьютерная мышь Стива Джобса, телепузик и другие послания потомкам / Кирилл Звягин 09.02.2017 // <https://kapital.kz/gosudarstvo/57406/zachem-chelovechestvu-nuzhny-kapsuly-vremeni.html>
38. Jarvis W. E. Time Capsules: A Cultural History. Jefferson, NC [u.a.]: McFarland, 2003.
39. Луханіна Т. П. Філософське осмислення слов'янського єднання : на прикладі іст.-філос. зв'язків України і Болгарії / Т. П. Луханіна. – К. : Либідь, 1994. – 111 с.
40. Вертійчук А. Чом я проти з'єднання держав слов'ян? : поезія / Анатолій Вертійчук. – К. : [б. в.], 2009. – 52 с.
41. Единство и многообразие славянского мира: наука, культура, искусство : материалы Международной научно-практической конференции (Санкт-Петербург, 19–20 октября 2015 г.) / М-во культуры Российской Федерации, Российский ин-т истории искусств ; [отв. ред. и сост. А. А. Тимошенко]. – Санкт-Петербург : РИИИ, 2015. – 118, [1] с.
42. Славянский мир: единство и многообразие : материалы Рос. науч.-просветит. конф. (23 мая 1995 г.) / под ред. Е. В. Тонкова. – Белгород : БГПУ, 1995. – 242 с.
43. Будилович А. С. Славянское единство / А. С. Будилович / сост., предисл. и примеч. Ю. В. Климакова / отв. ред. О. А. Платонов. – М. : Институт русской цивилизации, 2014. – 784 с.
44. Ченгелова Е. Слов'янська єдність можлива тільки в європейському контексті / Емілія Ченгелова // <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page18-502.html>
45. Кралюк П. Міф про три «братерські східнослов'янські народи» / Петро Кралюк // День. – 2014. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/mif-pro-tri-braterski-shidnoslovyanski-narodi>
46. Семиволос В. Панславизм – дещо з історії питання / Валерій Семиволос [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/columns/2011/04/8/6088921/> 08 квітня 2011
47. Віднянський С. Слов'янські народи в європейському інтеграційному процесі (роздуми українського славіста щодо міркувань російського колеги Костянтина Косачова про слов'янську єдність (див. «З.С.» № 5, 2013 р.) / С. Віднянський // Зовнішні справи. – 2013. – № 7. – С. 36–41.
48. Молодих І. В. Слов'янська єдність. Міфи та історична реальність у контексті глобалізації / І. В. Молодих, М. О. Федоренко // Гуманітарний вісник НУК : збірник наукових праць. – Випуск 3. – Миколаїв : Іліон, 2010. – С. 101–104.
49. Ковальчук Н. Ідеї російського панславизму в сучасному офіційному дискурсі і пропаганді / Наталія Ковальчук // Проблеми слов'янознавства. – 2016. – Випуск 65. – С. 193–200.

50. Гордієнко М. Фетиш панславізму на тлі російського месіанства / Михайло Гордієнко // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 3 – С. 50–58.
51. Шайгородський Ю. Ж. Міфотворчість в Україні як соціальна технологія / Ю. Ж. Шайгородський // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 13. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. – С. 27–43.
52. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / пер. с нем. В. Седелника, Н. Федоровой. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 383 с. (Beck U. Risikogesellschaft. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1986).
53. Довбня В. Післядипломна педагогічна освіта: екстенсивна модернізація і / або інноваційна стратегія? / В. Довбня // Філософія освіти. – 2014. – С. 168–187.
54. Лашевская А. Влияние памяти о прошлом на современное социальное ощущение будущего / А. Д. Лашевская // Образ человека будущего: Кого и Как воспитывать в подрастающих поколениях : кол. монография / под ред. О. А. Базалука. – К. : Кондор, 2011. – Т. 1. – 328 с.

BIOGRAPHY AS A TIME CAPSULE: NOTES FROM THE XTH CONFERENCE OF SLAVIC PHILOSOPHERS

Liudmyla V. Lytvyniuk

The article is devoted to the interpretation of the constructive ideas presented at the X-th Conference of the Slavonic Philosophers “Person in relation to history and conception of the future” (Iwonicz, Poland, 2017), organized by Slavonic Philosophers Association, editorial board of the ΣΟΦΙΑ Journal of the Philosophers of Slavonic Countries and Institute of Philosophy, Rzeszow University. It also tells about significance of these ideas for the development of the Ukrainian philosophy of education, in particular, for the development of the methodology and approaches of biographical teaching, its implementation in the educational process as a practical model for shaping the attitude of person to history and the future. Biographical study is considered as a process of developing a model of a person's practical relation to history and the future, aimed at solving the problems of choosing life scenarios and critical analysis of the past in order to overcome ideological deformations caused by futurophobia, loss of life meaning, social and planetary crises.

The reports of the Conference of Slavonic philosophers emphasized the role of philosophy as an inspiration of science and recognized significance of philosophy as a powerful impulse to find ways to achieve social progress and personal success, outlined the range of the most pressing problems as a series of crises of a modern person and his/her culture - anthropological, internal, ideological, futurophobia and his/her avoiding the critical analysis of the past, loss of life meaning and the guidelines for choosing life scenarios. Constructive involving of biographical method of teaching into the system of pedagogical strategies in teaching the most of the academic disciplines in general secondary education, as well as in pedagogical education help to solve above-mentioned crises.

The methods and principles for the implementation of biographical studies are disclosed through the concept of a biography as a time capsule that is deliberately or subconsciously produced by each individual. It has been established that the development “open to the past and the future” person can be empowered by method of alternative history in biographical teaching, development ability for polarity perception of his/her past and mastering technology of "decisive changes", that means the application and selection of such life scenarios, those have the potential of actual implementation in the nearest future and present, and promote personal self-confidence and in his/her biographical development.

Key words: biography, biographical method of teaching, time capsule, history, crisis of mankind, past, future, meaning of life.

**БИОГРАФИЯ КАК КАПСУЛА ВРЕМЕНИ: ЗАМЕТКИ С X КОНФЕРЕНЦИИ
ФИЛОСОФОВ СЛАВЯНСКИХ СТРАН**

Л.В. Литвинюк

В статье проведен обзор конструктивных идей X Конференции философов славянских стран «Человек в отношении к истории и представления о будущем» (г. Ивонич, Польша, 2017) с целью разработки методологии биографического метода обучения. Биографическое обучение рассматривается как выработка и имплементация в образовательный процесс практической модели отношения человека к истории и будущего. Определена актуальность биографического обучения для решения ряда современных проблем: кризисной деформированности личности, футурофобии, потери смысла жизни, выбора жизненного сценария и критического анализа прошлого. Выявлено эвристический потенциал метода альтернативной истории и технологий "решительных перемен» для биографического развития личности.

Ключевые слова: биография, биографический метод обучения, история, капсула времени, кризис современности, прошлое, будущее, смысл жизни.